

**ATATÜRK DÖNEMİNİN DİL KÜLTÜR VE EDEBİYAT
POLİTİKALARINI YANSITAN BİR HALKEVİ DERGİSİ: ORTAYAYLA**
Ahmet Bozdoğan

Öz

1930'lu yıllarda bütün Türkiye'deki Halkevi teşkilatlarının yaptığı gibi Sivas Halkevi teşkilatı da bir dergi çıkarmaya başlar. Ortayayla adlı bu dergi 16 sayı yayımlandıktan sonra 4 Eylül adını alarak yayın hayatını devam ettirir. Bu yazıda derginin Ortayayla adıyla yayımlanan 16 sayılık ilk devresine ait yayın faaliyeti değerlendirilmiştir.

Anahtar sözcükler

Ortayayla, Sivas Halkevi, Kültür, Dil, Edebiyat
A Community Centre Periodical Reflecting the Policies of Language, Culture and Literature in Atatürk's Period: Ortayayla

Abstract

Like all community centre organization, Sivas Community Centre organization, too, issued a periodical called "Ortayayla in 1930. It was renamed as "4 Eylül" after 16th number. In this article, the first 16 issues have been analyzed.

Key words

Ortayayla, Sivas Community Centre, Culture, Language, Literature

Giriş

Halkın eğitimine ve kültürel gelişimine yardımcı olmak üzere 19 Şubat 1932'de kurulan ve tek parti döneminin konjonktürel yapısı içinde CHP'nin bir yan teşkilatı olarak meydana getirilen Halkevleri, bir taraftan "dil, edebiyat, tarih", "güzel sanatlar", "temsil", "spor", "sosyal yardım", "halk dersaneleri ve kurslar", "kütüphane ve yayın", "köycülük", "müze ve sergi" adlarıyla dokuz grupta faaliyet gösterirken; diğer taraftan da bu başlıklar altında gerçekleştirdiği faaliyetlerini kamuoyuna duyurabilmek amacıyla dergiler yayımlamıştır.

Genel merkez, kuruluşundan bir yıl sonra yayımlamaya başladığı ve 1950 yılına kadar yayın hayatını devam ettiren *Ülkü* ile dergi faaliyetini gerçekleştirirken, taşra teşkilatı da her yörede o yörenin tarihî ya da kültürel değerlerine vurgu yapan bir adla kendi dergisini yayımlayarak bu faaliyete katkıda bulunur. Sivas teşkilatı da Mayıs 1936'da *Ortayayla* adıyla kendi dergisini yayımlamaya başlar.

Ortayayla, 29 Birinci Teşrin (Ekim) 1938'de 16. sayısından sonra yayımına kısa süre ara verir. 1 Şubat 1939'da bu sefer *4 Eylül* adıyla yeniden yayımlanır. Dergiyi çıkaranlar, Halkevlerinin yayımladıkları dergilere ad verirken kendi yörelerinin kültürel, siyasal ve tarihî değerlerine vurgu yapması arzusuna bağlılıktan hareketle *Ortayayla*'nın adını *4 Eylül* olarak değiştirdiklerini belirterek, yeni dergiyi "17/1" diye numaralandırırlar. Bu şekildeki numaralandırma, *4 Eylül* dergisinin, *Ortayayla*'nın devamı olduğunun açık göstergesidir. Dergi, yeni adıyla 31 Mart 1942 tarihli 51. sayısına kadar yayımını devam ettirdikten sonra Türkiye'deki yerel süreli yayınların değişmez kaderini paylaşarak kapanır.

Bu bilgilerin ışığında Sivas Halkevi dergisinin "*Ortayayla*" adıyla yayımlandığı ilk 16 sayısını onun birinci devresi, "*4 Eylül*" adıyla yayımlandığı sonraki 35 sayısını da ikinci devresi olarak nitelemek uygun olur.

Bir süreli yayını değerlendirirken, onu bir bütün olarak ele almak; bütün yayım hayatı boyunca takip ettiği çizgiyi ortaya koymak, muhtevasını her

yönüyle gözden geçirmek, onun hakkında objektif ve net hükümler vermek açısından elbette daha iyi bir yöntemdir. Ancak, bu yazıda Halkevi dergisinin Atatürk'ün sağlığındaki yayın politikalarının gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesi amaçlandığı için yalnızca ilk devreye ait sayıları üzerine bir inceleme yapılacaktır. Üstelik yayın hayatı 51 sayı devam eden Sivas Halkevi dergisinin *Ortayayla* ve *4 Eylül* adlarıyla yayımlandığı iki devredeki bütün koleksiyonunu değerlendirmek, hacmi sınırlandırılmak durumunda olan bir yazının boyutlarını zorlayacağı için burada yalnızca derginin birinci devresi değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Ortayayla'nın Kimliği

Yukarıda da ifade edildiği gibi ilk sayısı Mayıs 1936'da okuyucuyla buluşan *Ortayayla*'nın birinci sayfasındaki logosunun altında "Sivas Halkevi aylık dergisi" ibaresi yer almaktadır. Dergi, kapaklar ve kimi sayılarda sayfa numarası verilmeksizin dergiye eklenen fotoğraflar dışında 32 sayfadan meydana gelmektedir. İstisnaî olarak 4-5 numaralı birleşik sayı baş taraftaki fotoğraflar hariç 36 sayfadan, 15. sayı 24 sayfadan, "(Cumhuriyetin) 15. Yıl (Özel) Sayısı" da fotoğraflar hariç 46 sayfadan meydana gelmektedir. Derginin ilk sayısının son sayfasındaki bilgilere göre Sivas Kâmil Basımevinde basılan *Ortayayla*'nın yazı işleri direktörlüğünü Sivas Halkevi Başkanı Ahmet Göze yapmaktadır. Yine aynı sayfadaki bilgilere göre derginin yıllık abone bedeli 150, altı aylık abone bedeli 75, her bir sayısı ise 15 kuruştur.

Ortayayla'nın kimliğine ait bu hususlar, Haziran 1936 tarihli 2. sayıda da aynen korunmuştur; ama 2. sayının hemen ardından *Ortayayla* da taşra dergiciliğinin alışılacelmiş sıkıntılarını yaşamaya başlamış ve kimliğinde kimi değişiklikler yapmak zorunda kalmıştır.

2. sayının ardından derginin 3. sayısı aşağı yukarı on ay kadar sonra; Nisan 1937'de yayımlanır. 2. sayı ile 3. sayının yayımı arasında Sivas Halkevinde yönetim değişikliği yaşanmıştır. 3. sayının gecikmeli olarak yayımlanmasında bu yönetim değişikliği sürecinin etkisi olduğu söylenebilir. 3. sayıdan itibaren *Ortayayla*'nın kapak logosundan mizanpajına, basıldığı matbaadan fiyatına kadar önemli değişiklikler geçirdiği görülür.

Her şeyden önce ilk iki sayıdan farklı olarak 3. sayıdan itibaren dergiye "Çıkaran: Halkevi Yayın Kolu" ibaresi konulmuştur. Yine ilk iki sayıdan farklı olarak dergide "mesul direktörlük" tesis edilmiş ve Halkevi başkanlığı görevine yeni gelen Ethem Tanrıverdi, derginin mesul direktörlüğünü de üstlenmiştir. İlk iki sayıda Ahmet Göze'nin yürüttüğü "yazı işleri direktörlüğü" görevi de bu sayıdan itibaren Halkevi Yayın Kolu Başkanı Kültür Direktörü Cemal Gültekin'in uhdesine verilmiştir.¹ Ayrıca ilk iki sayı Kâmil Basımevinde basılmışken, dergi bu sayıdan itibaren Vilayet Matbaasında basılmaya başlanmıştır. Bunun ardından gelen 4-5 numaralı birleşik sayı da aynı matbaada basıldıktan sonra 6-7 numaralı birleşik sayı İl Basımevinde basılmıştır. 8-9 numaralı birleşik sayıdan 16. sayıya kadar derginin nerede basıldığına dair ise bir kayıt bulunmamaktadır. Bununla birlikte 3. sayıdan 15. sayıya kadar derginin klişelerinde bir değişiklik olmamıştır. Farklı bir kapak klişesinin kullanıldığı 16.

¹ *Ortayayla* dergisi hakkında daha önce bir yazı kaleme alan Taşdemir (2002), derginin yönetiminde meydana gelen bu değişikliğin 8-9 numaralı birleşik sayıda gerçekleştiğini belirtir. Yönetim değişikliğinin hangi sayıda gerçekleştiği konusunda Taşdemir'in verdiği bilgi tashihe muhtaçtır.

sayıda ise yeniden Kamil Basımevinin² adı verilir.³ Öyle anlaşılıyor ki derginin 3. ve 4-5 numaralı birleşik sayısının basıldığı Vilayet Matbaası ile 6-7 numaralı birleşik sayısının basıldığı İl Basımevi ayrı iki matbaa değil; aşağıda anlatılacağı üzere bütün kamuoyuyla birlikte dergi müessislerinin de benimsediği “dil sadeleşme” politikasının kurum kuruluş adlarına yansımış olmasının bir sonucudur.

3. sayıyla birlikte derginin kimliğine ait bir başka değişiklik de fiyatında meydana gelmiştir. Daha önce yıllık abone bedeli 150, altı aylık abone bedeli 75, her bir sayısı ise 15 kuruş iken bu sayıda fiyat hakkında bilgi verilmemiş; 4-5 numaralı birleşik. sayıdan 15. sayıya kadar yıllık ve altı aylık abone bedelleriyle ilgili açıklama yapılmaksızın “sayısı 10 kuruş”tan satışa sunulmuştur. 16. sayıda da fiyatı hakkında herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir.⁴

İlk iki sayıda yer alan abonelik ile ilgili bilgilerin sonraki sayılarda bulunmamasından hareketle, derginin abonelik sisteminden vazgeçmiş olabileceği düşünülebilir. Zaten dergi ilk sayıda taahhüt ettiği “aylık” periyoda 2. sayıdan sonra sadık kalamamıştır. Bu sebeple gelecek sayılar için önceden abone bedeli toplanmaktan vazgeçilmiş olması muhtemeldir.

Ortayayla'nın periyodundaki istikrarsızlık hakkında da bilgi vermek gerekir.

Ortayayla'nın ilk sayıdan itibaren “Sivas Halkevi aylık dergisi” ibaresini taşıdığı yukarıda ifade edilmişti. Fakat daha 2. sayısından sonra bu periyoda bağlı kalınmadığı gibi, yukarıdan beri verilen bilgilerden de tahmin edilebileceği üzere kimi zaman gecikmişliğin mahcubiyetini gizlemek istercesine sayılar birleştirilerek yayımlanmıştır. 3. sayıdan sonra gelen sayı kapakta “No: 4-5 Mayıs Haziran 1937” şeklinde numaralandırılmış ve tarihlendirilmiş olmasına rağmen içeride; birinci sayfadaki logonun altında “No: 4 Mayıs 1937” şeklinde numaralandırılmış ve tarihlendirilmiştir. Bundan sonra gelen Temmuz-Ağustos 1937 tarihli 6-7 numaralı, Eylül-Birinci Teşrin 1937 tarihli 8-9⁵ numaralı, İkinci Teşrin-Birinci Kânun 1937 tarihli 10-11 numaralı ve İkinci Kânun-Şubat 1938 tarihli 12-13 numaralı sayılar birleşik olarak yayımlanmıştır. Öte taraftan “Sivas Halkevi aylık dergisi” ibaresi, 10-11 numaralı birleşik sayıdan itibaren “Sivas Halkevi dergisi” şekline dönüştürülmüştür. Aynı sayının arka kapak iç yüzünde Halkevlerinin çeşitli illerdeki dergilerinin listesi verilirken, *Ortayayla*'nın “iki ayda bir” çıktığı kaydedilmiştir. Dergi buna rağmen periyoduna yine de sadık kalamamıştır. Mart-Nisan 1938 tarihli 14. sayıdan sonra gelen 15. sayı, 20.08.1938 tarihini taşır. “(Cumhuriyetin) 15. Yıl (Özel) Sayısı” olarak yayımlanan 29.10.1938 tarihli 16. sayıda ise “Sivas Halkevi aylık dergisi”

² 16. sayının kapağında bu kuruluşun adı “Kâmil Matbaası” olarak verilmişken, derginin içerisindeki kimlik bilgilerinin bulunduğu sayfada “Kâmil Basımevi” olarak verilmiştir.

³ Taşdemir (2002)'in, derginin basıldığı matbaa ile ilgili verdiği bilgilerdeki eksikliğe de işaret etmek gerekir. Taşdemir, *Ortayayla*'nın Kâmil Basımevinde basıldığını belirtmiştir. Oysa burada ifade edildiği gibi derginin yalnızca ilk iki sayısı ve 16. sayısı Kâmil Basımevinde basılmıştır.

⁴ Taşdemir (2002)'in derginin ücretiyle ilgili olarak verdiği bilgilerde de eksiklik vardır. Taşdemir bu konuda yalnızca “İlk zamanlar ücret olarak aylığı 150, altı aylığı 75 kuruş, sayısı ise 15 kuruş olarak belirtilmiştir.” der. Taşdemir'in verdiği bilgi doğru olmakla birlikte, bu yalnızca ilk iki sayı için geçerlidir. Derginin sonraki sayılarında fiyat değişmiştir.

⁵ Bu sayı hem kapakta hem de birinci sayfada yer alan logo altında yanlışlıkla “7-8” şeklinde numaralandırılmıştır.

ibaresine yer verilir; yani bu sayıyla birlikte yeniden aylık periyoda dönülmüştür. Fakat, bundan sonra ad değişikliği yapılarak yayımlanan 17. sayı da 1 Şubat 1939 tarihini taşıyacaktır.

Ortayayla'nın Misyonu

Cumhuriyetin tek partili yıllarında, özellikle de Atatürk'ün sağlığında, ülkedeki resmî kurumların yanında, özel ya da yarı resmî kuruluşların da merkezî otoriteyle yani CHP ile organik bağ içinde bulunduğu veya iki taraf arasında dirsek temasının hiç kesilmediği bilinen bir durumdur. Halkevlerinin kuruluşunu ve yürüttüğü faaliyetleri de bu bağlamda değerlendirmek gerekir. Nitekim Halkevlerinin açılması hakkındaki karar, CHP genel yönetim kurulunca alınmış ve açılacak müesseselerin yönetim ve denetim görevleri partinin il idare kurullarına verilmiştir.

Ortayayla dergisi de Sivas Halkevi Yayın Kolumun çıkardığı bir dergi olarak CHP ile organik bağa sahiptir. Derginin 6-7 numaralı birleşik sayısının arka kapak iç yüzünde yer alan “*Kızılırmak gazetesi Halk Partisinin kararıyla evimizin yayın kolu tarafından çıkarılmaktadır.*” şeklindeki cümle, Halkevlerinin, bu arada Sivas Halkevinin, CHP ile kurmuş olduğu organik bağa işaret eden bir bilgidir. Çünkü alıntı cümlede açıkça görüldüğü üzere *Kızılırmak* gazetesinin Sivas Halkevi Yayın Kolu tarafından çıkarılmasının gerekçesi, CHP'nin aldığı bir karara dayandırılmıştır. Üstelik Kitapçı Kâmil (Yalçınar)'ın sahibi ve yayıncısı olduğu *Kızılırmak* gazetesinin CHP'nin kararıyla Halkevi Yayın Kolu tarafından çıkarılması, sadece Halkevlerinin değil; toplumsal ve kültürel hayata ait başka faaliyetleri yürütenlerin de merkezî otoriteyle kurmuş olduğu organik bağı veya dirsek temasını göstermektedir.

Resmî otoriteye bağlılığı bilinen *Ortayayla*'nın misyonu, 1. sayıda bulunan “Ortayayla Niçin Çıkıyor” başlıklı yazıda şu cümlelerle dile getirilir:

“*Ortayayla, büyük Türk ulusunun sinesinden doğan Büyük Şef'in yarattığı inkılap ve ulusal rejim ülkülerini yaymak için çıkıyor.*”

Ortayayla bir ülkü dergisi olduğu için onda her çeşit yazı çıkmayacaktır. Ortayayla'nın sayfalarında yer alabilecek yazılar şunlar olacaktır:

1. Tarih, dil ve edebiyat
2. Sosyal yazılar
3. Ekonomik ve finansal yazılar
4. Sağlık ve nüfus işleri
5. Spor
6. Terceme ve haberler

Bütün bu yazılarda birinci şekilde gözetilecek şey, sadelik ve kullanılacak kelimelerde sözlüğe uygunluktur” (Köseoğlu 1936a: 1-2).

Derginin yönetiminin değişmesinin ardından çıkan 3. sayıda ise

“*Bazı sebepler dolayısıyla çıkmayan dergimizi yeniden çıkarmaya başladık.*”

...

Ereğimiz, bu dergi ile Sivas ilinin özgümlüklerini ve evimizin dokuz şubesinin faaliyetlerini göstermek ve yaymaktır.” (Gültekin 1937a: 2) cümlelerine yer verilir.

Halkevlerinin genel merkez dergisi *Ülkü*'nün Şubat 1933'te yayımlanan

1. sayısındaki yazıda da vaktiyle şu satırlar bulunmaktaydı:

“Ülkü’de büyük davaya inananların, buna Türk cemiyetini inandırmak, toplu ve heyecanlı bir millet kütlesi yaratmak hizmetinde vazife ve hisse almak isteyenlerin yazıları çıkacaktır.

...
Halkevlerini kuran siyasî fırkanın ana mefhumlar üstündeki telâkkileri birçok vesilelerle açık bir hâlde yazılmış ve söylenmiştir. Bu izahlara devam için her fırsattan istifade edeceğiz. Birkaç taraflı dağıtıcı, bulanık fikirler Ülkü’de yer almayacaktır. Yazılar bu bakımdan dikkatli bir gözaltında tutulacaktır” (Peker 1982: 1-2).

Gerek Ülkü’de, gerekse Ortayayla’nın 1. ve 3. sayılarında iki derginin misyonuyla ilgili ortaya konulan görüşler, Halkevlerinin hem genel merkez dergisinin hem de Sivas şubesinin yayımladığı derginin aynı amaç uğruna, aynı prensipleri benimseyerek işe koyulduğuna işaret eder.

Belirlenen Misyona Uygun Bir Vizyon

Ortayayla’nın muhtevası gözden geçirildiğinde başta belirlenen amaçlara uygun bir yayın politikası takip ettiği görülür. Dergideki “tarih, dil ve edebiyat” başlığı altında toplanacak metinler, hacim bakımından hayli kabarıktır.

“Edebiyat” başlığı altında toplanabilecek metinler, “şiiir”den “hikâye”ye, “nutuk”tan “deneme”ye, “atasözleri”nden “bilmeceler”e kadar çeşitlilik gösterir. Bunlara “edebiyat bilimi” başlığı altında değerlendirilmesi gereken “biyografiler”, “edebiyat tarihi ve eleştiri yazıları”, “halk bilimi derlemeleri” de dahil edilirse “edebiyat” genel başlığı altında ele alınacak metinlerin tür çeşitliliğindeki sayısı hayli artar.

Ortayayla, “şiiir” türüne özel bir önem vermiştir. Dergide şiiirlerine yer verilen otuzdan fazla şair bulunmaktadır. Bunlardan Coşkun Ertepinar, İbrahim Olcaytu, Hamdi Ertekin, Şermin Hoşgör, Naciye Öztürk, Cemal Gültekin, Mustafa Gültekin, Feyzi Kutlu ve Rıza Apak’ı millî edebiyattan Anadoluçuluk anlayışına uzanan çizgide faaliyet gösterenler; Necibî, Âşık Kararî, İrfan, Hürrem, K. Ayyıldız, N. Başayılmaz ve Dikiçoğlu’nu âşık tarzı şiiirin temsilcileri olarak sıralamak mümkündür.⁶ Fakat, adları sayılan bu şairleri kesin çizgilerle kategorize etmenin mümkün olmadığı da vurgulanmalıdır. Örneğin “millî edebiyattan Anadoluçuluk anlayışına uzanan çizgide faaliyet gösterenler” içinde gösterilen Coşkun Ertepinar, Ahmet Haşim’in “Bir Günün Sonunda Arzu” başlıklı şiiirine nazire olmak üzere kaleme aldığı belli olan “Akşam” başlıklı şiiiriyle, Haşim çizgisini de devam ettirebilecek kuvvetli bir şair olduğunu ispat eder.

Bunlardan başka Deliktaşlı Ruhsatî, Şarkışlalı Serdarî, Talibî, Darendeli Remzi, Divrikli Süleyman Giryanî, Darendeli A. Ertem gibi şairler hakkında kaleme alınan etütler içinde, onlara ait âşık tarzı şiiirlerden de örneklere yer verilmiştir. Yine Abdülkadir Gulamî, Mur Ali Baba, Kara Şemseddin (Şemseddin-i Sivasî), Ahmet Suzî, Emin Edip Kazancıoğlu ve Fazlullah Gulamî de haklarında yapılmış etütler içine serpiştirilmiş aruz vezinli şiiirlerin sahibi olarak Ortayayla’nın şairler kadrosu arasında adları sayılabilecek kimselerdir.

⁶ Burada adları sayılan şairlerden bazılarının, bugüne kadar Sivas şairleri hakkında yapılmış en kapsamlı çalışmalardan birini ortaya koyan Yıldız (2003)’da bulunmaması, “şairler şehri” sıfatına layık Sivas’ın eksiksiz bir şairler listesinin hazırlanmasının ne kadar güç olduğunu göstermesinin yanında, bu konuda daha yapılması gereken işlerin olduğuna da işaret etmektedir.

Yeri gelmişken bu şairlerden Emin Edip Kazancıoğlu hakkındaki son derece ilginç tespiti burada anmakta fayda var. Şairle ilgili değerlendirmeler arasında yer alan “*Yazılarındaki üslup tatlılığı ve çekiciliği okuyanları gasyediyor, Servet-i Fünun Edebiyatı ile Yeni Türk Edebiyatı arasında kurulmuş betonarme bir köprü durumunda edebiyat gezginlerini kolaylıkla bir yandan öbür yana geçirebiliyor. Ne büsbütün meşlehlere ve şallara bürünmüş, ne de modern mantolara.*” (O. G. 1938: 9) biçimindeki cümleler, onun hakkında bir kanaat edinilmesine yardımcı olmasının yanında, Servet-i Fünun Edebiyatının “eski”, sonraki faaliyetlerin de “yeni” sıfatıyla nitelenmiş olması, *Ortayayla* yazı kadrosunun “edebiyatta yenilik” konusundaki düşüncelerini yansıtmaya bakımdan dikkat çekicidir.

Ortayayla sayfalarında şiirlerine en fazla yer verilen şair Ruhsatî’dir . Hatta yalnızca şiirlerine yer verilmekle kalmıyız; biyografisine ve edebî kişiliğine ait kayda değer bilgiler de sunulur.

Ortayayla’da buraya kadar adları sayılanlar dışında alıntı yoluyla şiirlerine yer verilen şairler de vardır. Ölümünden kısa süre sonra yapılan anma toplantısında “*Bu vatan ve bu milletin en yüksek şahıslarından, en büyük adamlarından ve bizim övünç kaynaklarımızdan biri*” (Gültekin 1937b: 6) diye nitelenen Abdülhak Hamit ile Kâmuran Bozkır ve Behçet Kemal, şiirleri *Ortayayla*’ya alıntılanan şairlerdir.

Dergide şiir dışında atasözleri örneklerine de sıkça rastlanır. Daha 1. sayıda “*Kemal Paşa, Şinasi, Nedim, Muallim Naci, Ebüzziya Tevfik gibi tanınmış şair ve yazarlarımız bu alanda kitaplar yazmışlar ve bu çok değerli eserlerle kitapevlerimizi süslemişler, bilhassa dil ve edebiyatımıza unutulmaz hizmetler etmişlerdir. Ancak bu kitaplarda münevver dediğimiz okur yazarlar arasında söylenen atasözlerinin derlenmiş olduğu görülmekte, halk ve köylü arasında söylenen bu yoldaki öz Türkçe söz ve tekerlemelere o kadar değer ve yer verilmediği anlaşılmaktadır.*

...

Biz öteden beri derlenip yazılanlarla birlikte henüz derlenmemiş olanlardan duyup toplayabildiklerimizi de alfabetik bir sıra ile yazacak ve bu işle ilgili bilgilerimize uzmanlarımıza faydalı olmaya çalışacağız.” (Köseoğlu 1936b: 18) denildikten sonra, “A” harfiyle başlayan atasözleri yaklaşık dört sayfalık bir liste hâlinde verilir. 2. sayıda da üç sayfalık bir listeye “A” harfiyle başlayan atasözlerinin verilmesine devam edilir. Cemal Köseoğlu’nun hazırladığı ve iki sayıda yaklaşık yedi sayfalık hacme ulaşan bu alfabetik liste dışında diğer sayılarda “Halk Edebiyatı Sayfası” veya “Folklor Sayfası” başlığı altında mâniler, bilmeceler ve halk hekimliğine ait bilgiler yanında atasözlerine de yer verilir. Dergiyi yayımlayanların bu tercihi, “mektepten memlekete” anlayışının bir uzantısı olarak görülebilir ve CHP’nin mekteple memleketi hemhâl etmek isteyen politikasının bir sonucu diye yorumlanabilir.

Ortayayla, edebî faaliyetlere geniş yer ayırmasının yanında “dil” konusuna da özel önem verir. Dergiyi çıkaranlar, hem bu konudaki yazılarının muhtevasıyla, hem de metinlerde kullandıkları kimi sözcüklerin seçimindeki belirgin tercihleriyle “dil sadeleşme”yi benimsediklerini gösterirler.

Dergideki metinlerde “kaymakamlık” yerine kullanılan “ilçebaylık”, “valilik” yerine kullanılan “ilbaylık”, “lise binamız” yerine kullanılan “lise kurağımız”, “kurban” yerine kullanılan “sunam”, “gösteri” yerine kullanılan

“gösterit”, “özgürlük/bağımsızlık/serbestlik” yerine kullanılan “erkinlik”, “milletvekili/mebus” yerine kullanılan “saylav”, “cinayet” yerine kullanılan “kıya”, “şaşırtıcı olay/mucize” yerine kullanılan “tansık”, “dünya” yerine kullanılan “acun”, “Türkiye Büyük Millet Meclisi” yerine kullanılan “Kamutay”, “memur/herhangi bir işle görevli kimse” yerine kullanılan “işyar”, “efkâr-ı umumiye/kamuoyu” yerine kullanılan “genoyu” vb. ifade ve sözcükler, *Ortayayla*’yı yayımlayanların “dilde sadeleşme”yi ne kadar benimsediklerinin somut göstergesidir.

Bunun yanında “Güneş Dil Teorisi” de dergiyi çıkaranların benimsediği bir görüştür. Cemal Gültekin, metni sonradan *Ortayayla*’da yayımlanan “dil” konusunda verdiği bir konferansta Güneş Dil Teorisi’ni savunurken, oldukça iddialı görüşler ihtiva eden şu fikirleri dile getirir:

“Arkadaşlar, CHP Genel Sekreterliği son tebliğinde şöyle diyor: *Yapılan bu araştırmalar, yalnız Türk dili lehçelerini değil; bütün kültür dillerini ve genel dil bilgisini ilgilendiren yüksek bir buluşa; yani Güneş Dil Teorisine varmaktadır. Bu teori Üçüncü Dil Kurultayına iştirak eden dil âlimleri tarafından kabul edildiği gibi 1 Eylül 1937’de Bükreş’te toplanan beynelmilel Prehistorik, Arkeolojik, Antropolojik kongreye ve 20 Eylül’de toplanan İkinci Türk Tarih Kurultayında da tebliğ edilerek her ikisinde de iyi karşılanmak suretiyle daha çok kuvvetlenmiştir*” (Gültekin, 1937c: 8-9).

Cemal Gültekin, aynı konferans metninin 10-11 numaralı birleşik sayıda yayımlanan ikinci kısmında da “*Dünyalara ün salan birçok medeniyetler kuran milletimizin dilinin de dünyalara hâkim bir ana dil olması gayet tabiidir.*” (Gültekin 1937d: 11) cümlesiyle Güneş Dil Teorisi hakkındaki düşüncesini ifade eder.

“Aşırı özleşmeye doğru giden dil devrimine daha gerçekçi bir yol çizmek amacıyla” 1930’ların ortalarında Atatürk’ün direktifleri doğrultusunda yerli ve yabancı dil bilimciler tarafından geliştirilmeye çalışılan Güneş Dil Teorisi’nin⁷, daha Atatürk’ün sağlığında geçerliliğini yitirdiği ve başta bu teorinin bilimsel açıdan sağlamlığının ortaya konulması yolunda direktif veren Atatürk olmak üzere dil bilimciler tarafından terk edilmeye başlandığı bilinmektedir. Fakat 1930’ların başlarında oldukça yaygın hâlde gelen dilde tasfiyecilik konusundaki aşırılığın önüne geçmek bakımından Güneş Dil Teorisinin Türkçeye katkı sağladığı da bir gerçektir. Güneş Dil Teorisinin temellerinden birini oluşturan “Madem ki bütün diller Türkçeden doğmuştur; öyleyse dilimizdeki yabancı sözcükler de bir şekilde Türkçeye bağlantılıdır. Bu durumda onları dilimizden atmaya gerek yoktur.” mealindeki görüşler, Türkçeyi sadeleştirme konusunda aşırıya gidişin önüne bir set olmuştur. Atatürk’ün ölümünden on iki gün öncenin tarihini taşıyan *Ortayayla*’nın 16. sayısındaki bazı sözcüklerden hareketle, dergiyi yayımlayanların da “saf Türkçe” sözcükleri tercih etmekten vazgeçmeye başladıkları söylenebilir. Daha önceki sayılarda kullanılan “başbakan”, “ilbay”, “il”, “gösterit” sözcükleri yerine bu sayıda “baş vekil”, “vali”, “vilayet”, “gösteri” sözcüklerinin tercih edilmesi; bazı yazı başlıklarında “dilinde sadeleştirilmesi” anlayışına uymadığı açık olan “nafia”,

⁷ Güneş Dil Teorisinin doğuşu, gelişimi ve bu teoriden vazgeçilme süreci hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Levend 1972; ayrıca bk. Korkmaz 1963; ayrıca bk. “Güneş Dil Teorisi”, *Ana Britannica Cilt: 14*, Ana Yayıncılık ve Encyclopaedia Britannica Inc. (Hürriyet’in okurlarına armağandır), s. 202.

“iskan”, “muavenet”, vb. sözcüklerin seçilmiş olması, dünyadaki bütün dillerin Türkçeden doğmuş olduğu iddiasına dayanan ve bu sebeple dilde tasfiyeyi gereksiz gören anlayışın yavaş yavaş yerleşmeye başladığının somut göstergeleri olarak algılanmalıdır.

Ortayayla’nın “dil” konusundaki tavrını ve genel görünümünü ele almışken üzerinde durulması gereken bir başka nokta daha vardır:

1928 yılında gerçekleştirilen harf devriminin üzerinden sekiz-on yıl geçmiş olmasına rağmen “yazım”la ilgili kuralların henüz yerleşmediği görülür. Yazılarda kullanılan noktalama işaretlerinde belli bir standardın yakalanmamış olmasının yanında, bugünün nispeten yerleşik yazım kurallarına göre “Nazmi”, “evvelce”, “kitabeyi”, “Türkiye”, “stadyum”, “köşe” şeklinde yazılması gereken kimi sözcükler, dergide “Nazmı”, “ewelce”, “kitabei”, “Türkiya”, “stadyom”, “göşe” şeklinde yazılır. Üstelik, sayıları kolaylıkla artırılabilir bu ve benzeri sözcükler, derginin kendi içinde de tek örnekliliğe uymazlar; yani zaman zaman farklı şekilde yazılırlar.

Ortayayla’da, “edebiyat” ve “dil” başlığı altında ele alınacaklar kadar olmasa da “tarih” başlığı altında ele alınacak yazılara da yer verilmiştir.

3. sayıda bulunan ve “Türk Tarihinin Büyük Kahramanlarından” üst başlığını taşıyan “Kür Şad”; 4-5 numaralı birleşik sayıda bulunan “Sivas Tarihi Üzerinde Araştırmalar; 14. sayıda bulunan “19 Mayıs 1919”; 15. sayıda bulunan “Harput Tarihi Üzerine Birkaç Satır” başlıklı yazılar, “tarih” başlığı altındaki metinlerden göze ilk çarpanlardır. Yakın dönem Cumhuriyet tarihiyle ilgili olanlar da dikkate alınır “tarih” başlığı altındaki yazıların belli bir yekûn tuttuğu görülür. Özellikle “(Cumhuriyetin) 15. Yıl (Özel) Sayısı” olan 16. sayı, bir anlamda Sivas’ın Cumhuriyet dönemindeki 15 yılının envanteri gibidir. Bu sayıda bulunan “On Beş Yılın Bayramı”, “Cumhuriyetimizin Evrensel Değerleri”, “Sivas Kültürünün 1923 Yılından 1938 Yılına Kadar 15 Yıllık Faaliyetine Ait Rapordur”, “Nafia İşleri”, “Belediyemizin 15 Yıllık Başarıları”, “İşkân İşleri”, “T.C. Ziraat Bankası”, “Sivas Halkevi Faaliyetleri”, “Ziraat İşleri”, “Sivas Sanatları Faaliyeti”, “Sivas Sıhhat ve İçtimaî Muavenet İşleri”, “Posta İşleri”, “Sivas Nüfus İdaresinin Merkez Kaza Nüfusunun 15 Yıl İçinde Artma ve Eksilme Adedini Gösterir Cetveldir”, “Sivas Kuduz Tedavi Müessesesinin 1924-1928 Mesaisidir”⁸, “Sivas Vakıflar İdaresinin 15 Yıllık Faaliyeti”, “Kızılay Cemiyeti”, “Sivas Hususi İdaresinin 15 Yıllık Faaliyeti”, “Sivas Ticaret ve Sanayi Odası Çalışmaları”, ve “İnhisarlar” başlıklı yazılar, Sivas’ın, Sivahlıların, Sivas’taki kurum ve kuruluşların 1923 yılından 1938 yılına kadarki kısa tarihini ortaya koyma amacına yöneliktir. Üstelik kapaktaki iki fotoğrafı da dikkate alarak söylemek gerekirse 73 adet fotoğrafla bu kısa tarihî envanterin görsel açıdan zenginleştirildiği de belirtilmelidir.

Konu fotoğraflardan açılmışken *Ortayayla*’da yer alan şahıs fotoğraflarına değinmek gerekir. Çünkü bu fotoğraflar, nostaljik anlamlar taşımasının ötesinde dergiyi çıkaranlarla bu fotoğrafların sahipleri arasındaki gönül bağının ve resmî bağlantının ifadesidir.

Ortayayla’da fotoğrafı en fazla yer alan kişi, doğal olarak, Atatürk’tür. Pek çok yayın organında olduğu gibi *Ortayayla*’nın değişik sayılarında da mutat

⁸ “1938” olması gereken tarihin yanlışlıkla “1928” yazıldığı açıktır; çünkü yazıda 1938 yılına kadarki kuduz tedavisine ilgili rakamsal veriler aktarılmıştır.

ifadelerle “Yüce Önder Atatürk”, “Büyük Şefimiz Atatürk”, “İstiklali, Cumhuriyeti ve İnkılabı Yaratan ve Yaşatan Eşsiz Şefimiz”, “Büyük Şef Atatürk” ve “Ebedî Şefimiz”⁹ gibi resim altı yazılarıyla Atatürk’ün fotoğraflarına yer verilir. Ondan başka derginin 4-5 numaralı birleşik sayısında “Başbakanımız” resim altı yazısıyla İsmet İnönü’nün, “Evimizin Yayın Şubesi Başkanı Kültür Direktörü” resim altı yazısıyla B. Cemal Gültekin’in; yine 4-5 numaralı birleşik sayıda “Evimiz işlerine çok yakından ve candan ilgi gösteren Sayın İlbayımız” ve 16. sayıda “Kıymetli Valimiz” resim altı yazılarıyla Nazmi Toker’in; 1. sayıda “Hayata yeni doğan Ortayayla’ya ulusal rejimi yayma yolunda iyi başarılar dilerim.” notunu düşerek imzaladığı bir fotoğrafıyla o sıralarda Halkevlerinin genel merkez dergisi *Ülkü*’den sorumlu CHP üyesi Recep Peker’in, 16. sayıda “Değerli Başvekilimiz” resim altı yazısıyla Celal Bayar’ın; “Değerli Dahiliye Vekilimiz ve Partimizin Genel Sekreteri” resim altı yazısıyla Şükrü Kaya’nın da fotoğrafları yer almaktadır.

Bunlardan başka yine 16. sayıda Sivas Halkevi Yönetim Kurulu üyelerinin toplu fotoğrafıyla kol faaliyetleri yönetim kurullarının toplu fotoğrafları da bulunmaktadır.

Ortayayla dergisi, yayın hayatı boyunca hem Sivas’ın eğitim, kültür, ziraat, ve hukuk alanındaki durumuna ayna tutmuş, hem de ürettiği fikirlerle bu alanlardaki olumsuzlukların giderilmesine katkıda bulunmuştur.

1. sayıdaki “Sivas Çevresinde Meyvecilik”¹⁰; 2. sayıdaki “Aile ve Okul”, “Kumar ve Kadın”, “Suçlu İnsan”, “Ziraatta Biyolojik Mücadele”; 3. sayıdaki “Kadının Sosyal ve Hukukî Sahada Mevkii”; 4-5 numaralı birleşik sayıdaki “Umumî Kadınlar”, “Bizde Çocuk Meselesi”; 6-7 numaralı birleşik sayıdaki “Sivas’ta Meşhut Suçlar Kanununun Tatbikatı”, “Kadın ve Yüksek Tahsil”; 10-11 numaralı birleşik sayıdaki “Okulda İnzibat Meselesi” başlıklı yazılar, bu bağlamda sayılabilecek olanlardır.

Aksaklıklara Rağmen Gerçekleştirilen Seviyeli Bir Yayın

Baştan beri ifade edilenlerden anlaşılacağı üzere *Ortayayla*, 16 sayılık yayın hayatını aşağı yukarı iki buçuk yılda gerçekleştirebilmiştir. Derginin kimi zaman aylık, kimi zaman iki aylık periyotlarla çıkması, kimi zaman da taahhüt ettiği periyoduna uyamaması, 16 sayının iki buçuk yıla yayılmasına sebep olmuştur. Bu özellik, *Ortayayla*’nın eksi hanesine yazılacak bir durumdur; ama yalnızca bu özelliğine bakarak onun hakkında olumsuz bir hüküm vermek insafsızlık olur. *Ortayayla* ilk sayısından 16. sayısına kadar kapak düzeni, iç mizanpajı, kullanılan kâğıdın kalitesi, sayfalarında yer alan fotoğrafların kalitesi ve hepsinden önemlisi yazılardaki tür çeşitliliği bakımından niteliğini sürekli yükseltmiştir.

Ortayayla, bir derneğin gerçekleştirdiği amatör yayın faaliyeti değil; belgesel niteliği ağır basan, amatör ruhla yayımlanmış kaliteli bir yayın organıdır.

⁹ Taşdemir, yukarıda bahsi geçen yazısında (2002), sağlığında Atatürk’ün “Büyük Şef” ve “Büyük Şef Atatürk” şeklinde nitelendirildiğini; ölümünden sonra ise “Ebedî Şef” olarak anıldığını söyler. Oysa *Ortayayla*’nın Mart - Nisan 1938 tarihli 14. sayısında yer alan Atatürk fotoğrafının altındaki “Ebedî Şefimiz” yazısı, daha hayattayken onun bu sıfatla anıldığını göstermektedir.

¹⁰ *Ortayayla*’da bulunan metinlerin yazı başlıkları buraya alıntılanırken, mürettep hatasından kaynaklandığı düşünülen yazım yanlışları dikkate alınmamıştır.

Yayımlandığı yıllarda Sivas'ın toplumsal hayatına önemli katkılar sağlayan *Ortayayla*, bugünden bakıldığında ise Atatürk Döneminin dil, kültür ve edebiyat hayatını yansıtan bir belge niteliği taşımaktadır. Dergi 16 sayılık yayın faaliyetinin ardından kısa süre dinlenecek; 1 Şubat 1939'da yeni bir kadroyla ve bu sefer *4 Eylül* adıyla Halkevlerinin ideallerini gerçekleştirme, sadece Sivaslıları değil; ulaşabildiği herkesi elinden geldiğince eğitme, bilgilendirme ve ideallerine ortak etme yolunda koşmaya devam edecektir.

Kaynakça

- GÜLTEKİN, Cemal (1937a), “Dergimiz Yeniden Çıkıyor”, *Ortayayla*, Sayı: 3, s. 2.
- GÜLTEKİN, Cemal (1937b), “Hâmid İçin”, *Ortayayla*, Sayı: 6-7, s. 6.
- GÜLTEKİN, Cemal (1937c), “Sivas Halkevinde Dil Bayramı Gününde Sivas Kültür Direktörü ve Evimizin Yayın Kolu Başkanı Cemal Gültekin Tarafından Verilen Konferans”, *Ortayayla*, Sayı: 8-9 (Yanlışlıkla “7-8” olarak numaralandırılmış), s. 8-9.
- GÜLTEKİN, Cemal (1937d), “Sivas Halkevinde Dil Bayramı Gününde Sivas Kültür Direktörü ve Evimizin Yayın Kolu Başkanı Cemal Gültekin Tarafından Verilen Konferans - 2”, *Ortayayla*, Sayı: 10-11, s. 11.
- “Güneş Dil Teorisi”, *Ana Britannica Cilt: 14*, Ana Yayıncılık ve Encyclopaedia Britannica Inc., (Hürriyet'in Okurlarına Armağanıdır) s. 202.
- “Halkevleri”, *Meydan Larousse Büyük Lugat ve Ansiklopedi*, Sabah Gazetesinin Okurlarına Armağanıdır, Cilt: 8, s. 365; Cilt: 24 (Ek Cilt: 3), s.1241
- <http://www.halkevleri.org.tr>
- KORKMAZ, Zeynep (1963), *Türk Dilinin Tarihî Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi*, Ankara, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- KÖSEOĞLU, Cemal (1936a), “Ortayayla Niçin Çıkıyor” *Ortayayla*, Sayı: 1, s. 1-2.
- KÖSEOĞLU, Cemal (1936b), “Atalar Sözleri”, *Ortayayla*, Sayı: 1, s. 18.
- LEVEND, Agah Sırrı (1972), *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları
- O. G. (1938), “Sivas Şairlerinden Emin Edip Kazancıoğlu”, *Ortayayla*, Sayı:15, s. 9.
- PEKER, Recep (1982), “Ülkü Niçin Çıkıyor”, *Ülkü Seçmeler 1933-1941* (Yayına Hazırlayanlar: Zerrin BAYRAKTAR ve Cem ALPAR), Ankara, Ankara İktisadî ve İcarî İlimler Akademisi, s. 1-2.
- TAŞDEMİR, Serap (2002), “Sivas Halkevi Dergisi: Ortayayla (4 Eylül)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Temmuz 2002, Cilt: XVIII, Sayı: 53, s. 405-422. Aynı yazı için ayrıca bk.
- <http://www.atam.gov.tr/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=236>
- YILDIZ, Alim (2003), *Sivashlı Şairler Antolojisi*, İstanbul, Sivaslılar Eğitim Kültür ve Yardımlaşma Vakfı Yayınları.